ΕΤΟΣ Δ'. Ἐν Ἡρακλείῳ Κρήτης τῇ 3 Αὐγούστου 1914 ΑΡΙΘ. 189.

ΠΟΙΜΗΝ

ΕΒΔΟΜΑΔΙΑΙΟΝ ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΟΝ ΚΗΡΥΓΜΑ

ΕΚΔΙΔΟΜΕΝΟΝ

ΥΠΟ ΤΗΣ ΕΝ ΚΡΗΤΗι ΟΡΘΟΔΟΞΟΥ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ

ΔΑΠΑΝΗι ΤΩΝ ΜΟΝΑΣΤΗΡΙΑΚΩΝ ΤΑΜΕΙΩΝ ΚΡΗΤΗΣ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΕΥΜΕΝΙΟΥ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΟΥ ΚΡΗΤΗΣ. — *Ἡ Κυριακὴ Προσευχή.—Ὁμιλία εἰκοστὴ πρώτη.—Τὸ τρίτον αἴτημα.*

ΧΡΥΣΑΝΘΟΥ ΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΡΕΘΥΜΝΗΣ ΚΑΙ ΑΥΛΟΠΟΤΑΜΟΥ. — *Λειτουργικαὶ ὁμιλίαι. Ὁμιλία ἑξηκοστὴ πέμπτη. — Ὁ Τρισάγιος Ὕμνος ἐν τῇ θείᾳ Λειτουργίᾳ ἢ τί εἶναι ὁ Θεός;*

Η ΚΥΡΙΑΚΗ ΠΡΟΣΕΥΧΗ

ΟΜΙΛΙΑ ΚΑ'.

ΤΟ ΤΡΙΤΟΝ ΑΙΤΗΜΑ

«Γενηθήτω τὸ θέλημά Σου
» ὡς ἐν οὐρανῷ καὶ ἐπὶ τῆς γῆς».

Τίνα εἰσὶ τὰ ἀγαθά, τὰ ὁποῖα ἐπιδαψιλεύει εἰς τὰς κοινωνίας ἡ ὑποταγὴ εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ; Περὶ τούτου ἔσται σήμερον ὁ λόγος.

Κοινωνία ἐν ᾗ ὁ Νόμος τοῦ Θεοῦ εἶναι γνωστὸς καὶ ἐν πλήρει ἰσχύϊ καὶ ἐφαρμογῇ, ἡ κοινωνία αὕτη ἀπολαύει ὅλα τὰ ἀγαθὰ τῆς γῆς καὶ ἀκόμη καὶ τὰ προοίμια τῆς οὐρανίου μακαριότητος. Καὶ πραγματικῶς. Ἐκ τῆς κοινωνίας ταύτης ὅλαι αἱ κακίαι αἱ ἐξευτελίζουσαι τὴν ἀξίαν τοῦ ἀνθρώπου καὶ σφυρηλατοῦσαι τὴν κακοδαιμονίαν αὐτοῦ ἐκλείπουσι καὶ ἐξαφανίζονται. Οὔτε ζηλοτυπίας, οὔτε μίση, οὔτε ἐκδικήσεις βλέπει τις ἐν αὐτῇ· ἡ ἀκρασία, ἡ μέθη, ἡ ἀκολασία αἱ ἐξαχρειώνουσαι καὶ ψυχὰς καὶ σώματα καὶ δολοφονοῦσαι αὐτά, ὁ ἐγωϊσμὸς καὶ πάντα τὰ πάθη ἐκδιώκονται ἐξ αὐτῆς. Τοὐναντίον δὲ ἡ βασιλεία τῆς ἀρετῆς θεμελιοῦται ἐν αὐτῇ καὶ οἱ ἄνθρωποι πάντες ἐργάζονται ὑπὲρ τῆς ἀμοιβαίας ὠφελείας καὶ εὐτυχίας. Τί δὲ θαυμασιώτερον τοῦ νὰ βλέπῃ τις τοιαύτην κοινωνίαν, ἐν ᾗ πάντες οἱ ἄνθρωποι θεωροῦσι ἀλλήλους ἀδελφοὺς καὶ ἀποτελοῦσιν οἱονεὶ τὴν αὐτὴν οἰκογένειαν! Οὔτε ἀντιζηλίαι, οὔτε ἡ ἐπιθυμία τοῦ ζημιώνειν καὶ

παραβλάπτειν ἀλλήλους παρατηροῦνται ἐν αὐτῇ ἀλλ' ὅλως τἀναντία, ἡ προθυμία δηλονότι εἰς τὸ βοηθεῖν ἀλλήλους καὶ ἐργάζεσθαι ὑπὲρ τῆς εὐτυχίας καὶ προόδου ἀλλήλων. Ἐν τῇ κοινωνίᾳ ταύτῃ τὰ πάντα εἰσὶν ἐν τάξει, τὰ πάντα διοικοῦνται μετὰ συνέσεως καὶ φρονήσεως, οἱ πάντες δ' ἐπιδίδονται εἰς τὴν ἐργασίαν, τὴν ἀκένωτον ταύτην πηγὴν τῆς ἠθικότητος, τῆς εὐημερίας καὶ τῆς εὐδαιμονίας. Ἐν τῇ κοινωνίᾳ ταύτῃ βασιλεύει εἰρήνη βαθεῖα διότι δικαιοσύνη καὶ εἰρήνη εἶναι ἀχώριστοι. Φόβοι ἐξεγέρσεων καὶ ἐπαναστάσεων δὲν ὑπάρχουσι, διότι δὲν ὑπάρχει καὶ ἀφορμή. Ἡ πίστις παρουσιάζεται πανταχοῦ μετὰ μεγαλοπρεποῦς ἀσφαλείας καὶ δίδει τὸ σύνθημα τῆς κινήσεως καὶ τῆς δράσεως εἰς πᾶσαν ἱκανότητα, εἰς πᾶσαν μεγαλοφυΐαν εἰς πᾶσαν ἐπιχείρησιν. Ἡ τοιαύτη κοινωνία ὁλόκληρος ὁμοία πρὸς κυψέλην μελισσῶν σπεύδει μετὰ ζήλου καὶ χαρᾶς ἐκεῖ ὅπου ἡ ἐργασία καὶ ἡ βιομηχανία καλεῖ αὐτήν, διὰ νὰ συγκομίσῃ ἐν τῇ μεγάλῃ κυψέλῃ τῆς Πατρίδος τοὺς πολυτίμους καρποὺς τῶν ἑαυτῆς μόχθων καὶ ἱδρώτων. Ἐνταῦθα γεωργοὶ καὶ ἀμπελουργοὶ διαμφισβητοῦσι τὰ βραβεῖα καὶ διὰ τῆς ἐπιμόνου καὶ πεφωτισμένης αὐτῶν ἐργασίας ἐξαναγκάζουσι τὴν γῆν νὰ χορηγῇ αὐτοῖς ἐξηυγενισμένα καὶ ἀφθονώτατα τὰ ἑαυτῆς προϊόντα. Ἐνταῦθα ἐμφανίζονται μηχανικοί, βιομήχανοι, ἐργοστασιάρχαι, οἱ σκαπανεῖς οὗτοι τοῦ πολιτισμοῦ καὶ τῆς προόδου, μετὰ τῶν ἀπειραρίθμων μηχανημάτων αὐτῶν, τῶν ἀριστοτεχνημάτων τούτων τῆς ἀνθρωπίνης μεγαλοφυΐας. Τίνες δ' εἰσὶν οὗτοι οἱ πανταχόθεν προσδραμόντες ἐνταῦθα μὲ τὸ ἦθος περίφροντι; Εἶναι οἱ ἔμποροι οἵτινες ἀφίκοντο διὰ νὰ ἐξετάσωσι τὰ πολυποίκιλα προϊόντα καὶ τὰ τῆς τέχνης καὶ βιομηχανίας ἔργα, διὰ νὰ ἐξαπλώσωσιν εἶτα αὐτὰ εἰς ἄλλας χώρας καὶ κομίσωσιν ἐκεῖθεν τὰ ἐλλείποντα ἐπ' ἀγαθῷ τῆς κοινωνίας καὶ πρὸς ἴδιον κέρδος. Ἐν τῇ κοινωνίᾳ ταύτῃ ἐπειδὴ βασιλεύει ὁ Νόμος τοῦ Θεοῦ, ὁ δὲ Θεὸς ἐντέλλεται πᾶσι τὸ ἐργάζεσθαι, οὐδεὶς διέρχεται τὸν βίον ἀργός· ἕκαστος ἐργάτης εὑρίσκεται ἀπησχολημένος εἰς τὸ ἔργον του, ἕκαστος ἀναλόγως τῶν δυνάμεων καὶ τῆς ἑαυτοῦ μορφώσεως συνεισφέρει τὸν φόρον τῆς κοινῆς ὠφελείας εἰς τὴν μεγάλην οἰκογένειαν. Ἐπειδὴ δ' ὁ Θεὸς θέλει πᾶν εἶδος ἀγαθοῦ οἱ σοφοὶ ἀσχολοῦνται εἰς συγγραφὰς προαγούσας τὴν ἐπιστήμην καὶ στηριζούσας τὴν ἠθικήν, ἐπειδὴ ὁ Θεὸς ἀπαγορεύει πᾶν εἶδος κακοῦ οὐδεὶς καταδαπανᾷ τὸν πολύτιμον χρόνον του εἰς συγγραφὰς ἀνηθίκων καὶ ἀσεβῶν βιβλίων ἐξαχρειούντων διάνοιαν καὶ καρδίαν. Ἰδοὺ εἰκὼν ἀμυδρὰ τῆς κοινωνίας ἥτις κάμνει τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ καὶ ὑποτάσσεται εἰς τοὺς νόμους αὐτοῦ.

Τὸ πρόβλημα τῆς εὐδαιμονίας τῶν κοινωνιῶν ἐλύθη. Ἔγκειται ἐν τῷ συμμορφοῦσθαι πρὸς τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ καὶ πρὸς τὸν Νόμον αὐτοῦ. Λαὸς λοιπὸν εὐδαίμων εἶναι ἐκεῖνος τοῦ ὁποίου καὶ ἄρχοντες καὶ ἀρχόμενοι ὑποτάσσονται εἰς τὸ θεῖον θέλημα. Καὶ τῷ ὄντι. Τί κρεῖσσον δύναται νὰ ἐπιθυμήσῃ λαός, τοῦ ὁποίου ὁ Κυβερνήτης, ὑποτασσόμενος τῷ θελήματι τοῦ Θεοῦ, τὴν ἐξουσίαν αὐτοῦ χρησιμοποιεῖ πρὸς δόξαν Θεοῦ καὶ εὐδαιμονίαν τοῦ λαοῦ ὃν κυβερνᾷ ἐν ὀνόματι τοῦ Θεοῦ; Τί κρεῖσσον δύναται νὰ ἐπιθυμήσῃ Κυβερνήτης, τοῦ ὁποίου οἱ ὑπήκοοι εἶναι ἀνὰ πᾶσαν στιγμὴν ἕτοιμοι νὰ παραχωρήσωσιν εἰς τὴν διάθεσιν αὐτοῦ πάντα αὐτῶν τὰ ἀγαθὰ καὶ αὐτὴν ἀκόμη τὴν ζωήν; Λοιπὸν οἱ βασιλεῖς οἱ θέλον-

τες νὰ ἦναι ἑδραῖοι ἐπὶ τοῦ ἑαυτῶν θρόνου καὶ εὐτυχεῖς ὀφείλουσι κατὰ πρῶτον νὰ στερεώσωσιν ἐν τῷ βασιλείῳ αὐτῶν τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ, ὃν ἀντιπροσωπεύουσι· νὰ ἐργάζωνται καὶ ἀγωνίζωνται ὑπὲρ τῆς δόξης τοῦ Θεοῦ μᾶλλον ἢ ἑαυτῶν, καὶ νὰ ἐγκαθιδρύσωσιν οὐχὶ τὴν ἑαυτῶν τυραννίαν, ἀλλὰ τὴν βασιλείαν τῆς δικαιοσύνης καὶ τῆς ἀγάπης τοῦ Θεοῦ καὶ τῆς σοφίας καὶ τῆς Χρηστότητος αὐτοῦ. Διὰ τῆς ὁδοῦ ταύτης εἶναι δυνατὴ ἡ ἑδραίωσις ἐπὶ τοῦ Θρόνου καὶ ἡ εὐτυχία αὐτῶν. Οὐδεὶς δὲ τῶν βασιλευόντων πρέπει νὰ ὑπολογίζῃ ἐπὶ τοὺς στρατοὺς καὶ τὰ ὅπλα αὐτοῦ, διότι ταῦτα πάντα κάμνουσι μὲν πολὺν θόρυβον, ἀλλ' εἶναι ἀνίσχυρα νὰ ὑποστηρίξωσι θρόνον, ὃν δὲν συγκρατεῖ ἡ χεὶρ τοῦ Παντοδυνάμου, καὶ ὅστις δὲν ἔχει στήριγμα τὴν δικαιοσύνην.

'Αλλ' εἶναι τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ ἀείποτε πανίσχυρον; Τοῦτο εἶναι ἀλήθεια ἀναντίρρητος. Εἶναι δόγμα πίστεως, ὅπερ κηρύττει τὸ πρῶτον ἄρθρον τοῦ Συμβόλου τῆς πίστεως. «*Πιστεύω εἰς ἕνα Θεὸν πατέρα Παντοκράτορα*». Εἶναι δὲ παντοκράτωρ διότι δύναται πᾶν ὅ,τι θέλει.... Οὐδεὶς δ' ὑπάρχει ὁ δυνάμενος ἀντιστῆναι τῷ θελήματι αὐτοῦ. Λοιπόν, πάντοτε καὶ ἐν παντὶ ἂς ὑποτασσώμεθα τῷ θείῳ θελήματι, ἂς κάμνωμεν τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ. «*Γεννηθήτω, Κύριε, τὸ θέλημά Σου*».

'Αλλ' ἤδη γεννᾶται τὸ ζήτημα· μὲ ποῖον τρόπον ὀφείλομεν νὰ ἐκπληρῶμεν τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ; Τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ ὀφείλομεν νὰ ἐκπληρῶμεν καθ' ὃν τρόπον καὶ οἱ Ἄγγελοι καὶ οἱ Ἅγιοι ἐκπληροῦσι τοῦτο ἐν οὐρανοῖς. «*Γεννηθήτω τὸ θέλημά Σου, ὡς ἐν οὐρανῷ καὶ ἐπὶ τῆς γῆς*». Ἐν τῷ οὐρανῷ οἱ Ἄγγελοι ἐκπληροῦσι τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ ὑποτάσσοντες τελείως μετὰ προθυμίας καὶ χαρᾶς τὸ ἑαυτῶν θέλημα εἰς τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ. Ἐκ τούτου δείκνυται ὅτι ὀφείλομεν νὰ θέλωμεν ὅ,τι ὁ Θεὸς θέλει καὶ ὅπως τὸ θέλει ὁ Θεός.

Ὅταν ἀντικείμενόν τι οἱονδήποτε ἀπαιτεῖ παρ' ἡμῶν τὴν ἡμετέραν καρδίαν, ὀφείλομεν νὰ συλλογιζώμεθα ὅτι ὁ Θεὸς πρωτίστως τὴν ἡμετέραν καρδίαν ἀπαιτεῖ παρ' ἡμῶν, καὶ ὅτι τῷ Θεῷ ἀνήκει ἡ ἡμετέρα καρδία. Λοιπὸν εἰς τὸν Θεὸν ὀφείλομεν νὰ ἀφοσιώνωμεν μετὰ προθυμίας καὶ χαρᾶς τὴν καρδίαν ἡμῶν καὶ οὐχὶ εἰς τὰς τοῦ κόσμου τούτου ματαιότητας.

Ὅταν ὁ κόσμος παρουσιάζῃ εἰς ἡμᾶς τὰς ἀσεβεῖς καὶ διεστραμμένας αὐτοῦ θεωρίας καὶ ἀξιώματα, ὅταν ἡ ἐπιθυμία τῆς σαρκὸς ἐξεγείρῃ τὰς ἐν ἡμῖν ζωώδεις ὁρμὰς καὶ ἐξωθεῖ πρὸς τὴν ἁμαρτίαν ἡ μόνη ἀπάντησις ἡμῶν, ἀλλὰ ἀπάντησις αὐστηρὰ καὶ ἀξιοπρεπὴς ἔσται αὕτη. Εἰς οὐδὲν ἄλλο ἀξίωμα, εἰς οὐδένα ἄλλον Νόμον ὑποτάσσομαι, εἰμὴ εἰς τὸν Νόμον τοῦ Θεοῦ, ὅστις εἶναι ἡ ἔκφρασις, ἡ ἐξωτερίκευσις τοῦ θελήματος τοῦ Θεοῦ.

Ὅταν ὁ Θεὸς παρουσιασθῇ εἰς ἡμᾶς ἀπαιτῶν τὴν ἡμετέραν ὑποταγὴν εἰς τὸ ἑαυτοῦ θέλημα. Ὅταν παρουσιασθῇ εἰς ἡμᾶς οὐχὶ μὲ τὴν γλυκεῖαν ἀπαίτησιν τῆς τηρήσεως τοῦ ἑαυτοῦ Νόμου, ἀλλὰ παρουσιασθῇ μὲ τὸ ποτήριον τῶν δοκιμασιῶν, τῶν θλίψεων, τῶν πικριῶν, τῶν θυσιῶν, τί τότε πρέπει νὰ πράξωμεν; Καὶ τότε καὶ πάντοτε ὀφείλομεν νὰ ὑποτασσώμεθα ἀγογγύστως καὶ μετὰ χαρᾶς τῷ θείῳ θελήματι· διότι τότε ἡ θεία αὐτοῦ ἀγάπη ἐπισκέπτεται ἡμᾶς, διότι οὕτω δοκιμάζει ὁ Θεὸς τοὺς ἑαυτοῦ φίλους καὶ ὅσους προορίζει διὰ τὴν ἑαυτοῦ δόξαν.

Ὅταν ὁ Θεὸς ἀποστέλλῃ ἡμῖν νόσον μακροχρόνιον καὶ ὀδυνηράν, ἂς ὑποταχθῶμεν τῷ θείῳ θελήματι χαίροντες καὶ εὐλογοῦντες αὐτόν, διότι θέλει νὰ καθαρίσῃ τὰς ψυχὰς ἡμῶν ἀπὸ τῶν ἀσθενειῶν τῆς ψυχῆς καὶ νὰ ἀναδείξῃ ἡμᾶς ἀξίους στεφάνων. Ὅταν ἀφαιρῇ ἀπὸ ἡμᾶς τὰ ἀποτελοῦντα τὴν ἡμετέραν εὐδαιμονίαν πλούτη καὶ ἀγαθὰ τῆς γῆς, καὶ τότε ἂς χαίρωμεν, διότι τὰ πλούτη ἐκεῖνα ἦσαν ὁ σκόπελος ἐφ' οὗ ἐκινδύνευε νὰ ναυαγήσῃ ἡ ἡμετέρα σωτηρία. Ἂς ὑποταχθῶμεν τῷ θείῳ θελήματι ἀναφωνοῦντες τὴν δοξολογίαν τοῦ δικαίου Ἰώβ, «*ὁ Κύριος ἔδωκεν, ὁ » Κύριος ἀφείλετο*». Ὅταν τέλος ἀφαρπάζῃ ἀφ' ἡμῶν πρόσωπον προσφιλές, τὸ ὁποῖον ἦτο ἡ χαρὰ τῆς ἡμετέρας ζωῆς καὶ μὲ τὴν ἀπώλειαν αὐτοῦ χάνομεν τὰ πάντα, καὶ τότε ἀκόμη ἂς εὐλογῶμεν τὸν Θεὸν ὑποτασσόμενοι ἀγογγύστως τῷ θείῳ θελήματι καὶ ἀναβοῶντες τὸ τοῦ Ἰώβ, «*ὡς τῷ Κυρίῳ ἔδοξεν, οὕτω καὶ ἐγένετο, εἴη τὸ ὄνομα Κυρίου εὐλογη» μένον*». «*Πάτερ ἡμῶν ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς, γενηθήτω τὸ θέλημά Σου ὡς » ἐν οὐρανῷ καὶ ἐπὶ τῆς γῆς*».

ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΚΑΙ ΟΜΙΛΙΑΙ

ΟΜΙΛΙΑ ΞΕ'.

Ο ΤΡΙΣΑΓΙΟΣ ΥΜΝΟΣ ΕΝ Τῌ ΘΕΙᾼ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙᾼ

Ἢ

ΤΙ ΕΙΝΑΙ Ο ΘΕΟΣ;

«*Ἅγιος ὁ Θεός, Ἅγιος ἰσχυρός, Ἅγιος ἀθάνατος, » ἐλέησον ἡμᾶς*».

Ἀγαπητοὶ ἀδελφοί· ἐνθυμεῖσθε ποία εἶναι ἡ σειρὰ τοῦ Ἅγιος ὁ Θεὸς εἰς τὴν θείαν Λειτουργίαν. Ψάλλεται μετὰ τὴν οὕτω λεγομένην Μικρὰν Εἴσοδον καὶ πρὸ τῆς ἀναγνώσεως τοῦ Ἀποστόλου καὶ τοῦ Εὐαγγελίου τῆς ἡμέρας. Ὀνομάζεται δὲ τὸ Ἅγιος ὁ Θεὸς καὶ Τρισάγιος Ὕμνος ὡς ἐκ τῆς τριπλῆς ἐπαναλήψεως τοῦ ὀνόματος Ἅγιος, τὸ ὁποῖον ἀποδίδεται εἰς τὸν Θεόν. Ὁ Τρισάγιος οὗτος ὕμνος δὲν εἶναι ἐν χρήσει μόνον ἐν καιρῷ τῆς Λειτουργίας. Πᾶσα ἱεροτελεστία ἀρχίζει καὶ τελειόνει μὲ τὸ Ἅγιος ὁ Θεός. Τοῦτο εἶναι καὶ ἡ πρώτη προσευχή, τὴν ὁποίαν μᾶς ἐδίδαξεν ἡ καλή μας μητέρα νὰ ψελλίζωμεν πρὸς τὸν Θεόν. Ἡ αὐτὴ προσευχὴ ἐν συνδυασμῷ καὶ μὲ τὸ Πάτερ ἡμῶν ἀποτελεῖ τὸν ἰσόβιον σύντροφον τῆς ἰδιαιτέρας μας θρησκευτικῆς ζωῆς. Μὲ αὐτὸ κοιμώμεθα καὶ μὲ αὐτὸ ἐξυπνοῦμεν μὲ ποῖον; Μὲ τὸ «Ἅγιος ὁ Θεός, Ἅγιος ἰσχυρός, » Ἅγιος ἀθάνατος, ἐλέησον ἡμᾶς». Ἀφοῦ λοιπὸν τόσον συχνὴ πυκνὴ εἶναι ἡ λειτουργικὴ καὶ ἡ ἰδιωτικὴ αὐτοῦ χρῆσις, ἀπὸ πότε ἔχει τὴν ἀρχήν του καὶ ποία εἶναι ἡ ὑψηλοτάτη διδασκαλία, τὴν ὁποίαν ἐμπερικλείει, καὶ

ποῖα εἶναι τὰ πρακτικὰ διδάγματα, τὰ ὁποῖα λαμβάνομεν ἐξ αὐτοῦ; Ἰδοὺ θέμα πολὺ ἐνδιαφέρον καὶ πολὺ διδακτικόν.

Ἡ πρώτη ἀρχὴ τοῦ Τρισαγίου Ὕμνου σχετίζεται μὲ ἓν θαῦμα, τὸ ὁποῖον ἀξίζει νὰ τὸ ἀναφέρωμεν ἐδῶ. Συνέβησάν ποτε εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν μεγάλοι καὶ συνεχεῖς σεισμοί, ἕνεκα τῶν ὁποίων οἱ κάτοικοι αὐτῆς ἐγκατέλειψαν τὰς οἰκίας αὐτῶν, καὶ συνεκεντρώθησαν εἰς ὑπαίθριόν τι μέρος, ὀνομαζόμενον Κάμπον. Ἐκεῖ δὲ ἔχοντες ἐπὶ κεφαλῆς τὸν εὐλαβέστατον Πατριάρχην αὐτῶν, κατεγίνοντο εἰς προσευχὰς καὶ δεήσεις πρὸς τὸν Θεόν, παρακαλοῦντες αὐτὸν μετὰ δακρύων, ὅπως τοὺς σώσῃ ἀπὸ τὸν κίνδυνον τῶν σεισμῶν. Ἡμέραν τινὰ ὁπότε ὁ σεισμὸς ἔσειε δυνατὰ τὴν γῆν καὶ ὁ λαὸς ὅλος ἐπεκαλεῖτο τὸ ἔλεος τοῦ Θεοῦ, αἴφνης ὡς ὑπὸ θείας δυνάμεως ὑψώθη εἰς τὸν ἀέρα νεανίας τις, ὅστις ἤκουσε θείαν φωνὴν νὰ τὸν προτρέπῃ, ὅπως εἴπῃ πρὸς τὸν Ἐπίσκοπον καὶ τὸν λαὸν νὰ ἱκετεύουν τὸν Θεὸν ὡς ἑξῆς. «Ἅγιος ὁ Θεός, Ἅγιος ἰσχυρός, » Ἅγιος ἀθάνατος, ἐλέησον ἡμᾶς». Ἀμέσως δὲ ἀφοῦ ὁ λαὸς ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν τοῦ Πατριάρχου Πρόκλου ἐτέλεσε λιτανείαν, κατὰ τὴν ὁποίαν ἐψάλη ὑπὸ τοῦ ἐν κατανύξει βαθείᾳ εὑρισκομένου λαοῦ ὁ ὑποδειχθεὶς Ὕμνος, ἔπαυσαν οἱ σεισμοί. Ἔκτοτε δέ, ἤτοι ἀπὸ τὰ μέσα περίπου τοῦ πέμπτου αἰῶνος (450) τὸ παρέλαβε καὶ ἡ Ἐκκλησία ἡμῶν εἰς τὴν λειτουργικήν της χρῆσιν καὶ τὸ συνέστησε καὶ εἰς τὰ πνευματικά της τέκνα πρὸς χρῆσιν εἰς τὰς ἰδιαιτέρας αὐτῶν προσευχάς. Καὶ κατ' αὐτὸν μὲν τὸν τρόπον, ὡς διηγεῖται ὁ Βυζαντινὸς χρονογράφος Θεοφάνης, ἔχει τὴν πρώτην του ἐμφάνισιν ὁ Τρισάγιος Ὕμνος. Ποία δὲ εἶναι ἡ σημασία τῶν ἐπιθέτων, μὲ τὰ ὁποῖα ὀνομάζεται ὁ Θεὸς εἰς τὸν ὕμνον τοῦτον; Ἡ ἑρμηνεία αὕτη θὰ ἀποτελέσῃ τὸ δεύτερον καὶ κυριώτερον μέρος τῆς παρούσης ὁμιλίας.

Ὁ Τρισάγιος Ὕμνος εἰς τὰς ὀλίγας του λέξεις περιλαμβάνει ὁλόκληρον θεολογίαν· διδάσκει δηλαδὴ τὰς τρεῖς τοῦ Θεοῦ ἰδιότητας, τὴν ἁγιότητα, τὴν παντοδυναμίαν καὶ τὴν ἀθανασίαν αὐτοῦ. Ἅγιος εἶναι, λέγει, ὁ Θεός, πανίσχυρος εἶναι ὁ Θεὸς ἡμῶν, ἀθάνατος εἶναι ὁ Θεός, εἰς τὸν ὁποῖον πιστεύομεν οἱ Χριστιανοί. Ποῦ εἶναι, λέγει, οἱ πολλοὶ Θεοὶ τῶν εἰδωλολατρῶν, οἵτινες τοὺς ἐλάτρευαν μὲ τόσον φόβον καὶ τρόμον; Ἦσαν ψευδεῖς καὶ ἀπέθαναν· ἦσαν ἔργα χειρῶν ἀνθρώπων καὶ κατεστράφησαν ὑπὸ τοῦ χρόνου· ἦσαν πλάσματα ψευδοῦς πίστεως καὶ ἐγκατελείφθησαν ὑπὸ τῶν φρονίμων ἀνθρώπων, οἵτινες ἀντὶ τῶν θνητῶν θεῶν παρεδέχθησαν καὶ ὑμνοῦν καὶ λατρεύουν τὸν ἀθάνατον Θεὸν τοῦ Χριστιανισμοῦ. Ποία προσέτι ἦτο ἡ δύναμις τῶν ἐθνικῶν θεῶν; Μικροτέρα καὶ τῆς τοῦ μικροῦ παιδίου, ἀφοῦ καὶ αὐτὸ θὰ ἠδύνατο νὰ κατακρημνίσῃ ὅλα τὰ εἴδωλα, τὰ ὁποῖα ἐταυτίζοντο ἀπὸ τοὺς λατρευτὰς αὐτῶν μὲ τοὺς ἰδίους των θεούς. Καὶ ἡ διαγωγὴ τῶν θεῶν τούτων μήπως ἦτο καλυτέρα τῆς τῶν χειροτέρων πολλάκις ἀνθρώπων; Ἐντροπὴ καὶ νὰ τὸ εἴπῃ τις. Ὄχι! Καὶ ὅμως ὑπῆρξαν ἄνθρωποι, ὅλοι οἱ πρὶν Χριστοῦ ἐκτὸς τῶν Ἰουδαίων, οἱ ὁποῖοι, ἂν καὶ δὲν εἶχαν ἀπολέσει τὸ λογικὸν αὐτῶν, ἐπίστευαν ἐν τούτοις εἰς τοιούτους θεούς, εἰς θεοὺς ἀνηθίκους, εἰς θεοὺς λιθίνους καὶ ξυλίνους καὶ κτηνώδεις καὶ ἀνθρωπίνους, εἰς θεοὺς τέλος φθαρτούς, ὑποκειμένους εἰς τὴν ἐπήρειαν τοῦ χρόνου καὶ εἰς τὸν τέλειον ἀφανισμόν. Μήπως καὶ σήμερον ἀκόμη, κατόπιν τῆς τόσον μεγάλης διαδόσεως τοῦ

Χριστιανισμοῦ, κατόπιν καὶ τῆς τόσον μεγάλης ἀναπτύξεως τοῦ πολιτισμοῦ, δὲν ὑπάρχουν μυριάδες μυριάδων ἀνθρώπων, οἵτινες πιστεύουν δυστυχῶς εἰς ψευδεῖς θεούς, ὁμοίους μὲ τοὺς παλαιοὺς τοιούτους, περὶ τῶν ὁποίων εἴπαμεν ἀνωτέρω;

Κρίνατε, ἀγαπητοὶ, μόνοι σας ποία εἶναι ἡ μεγίστη διαφορὰ μεταξὺ ἡμῶν τῶν Χριστιανῶν καὶ τῶν εἰδωλολατρῶν ὡς πρὸς τὴν πίστιν. Ἂς ἔχῃ δόξαν καὶ εὐχαριστίαν ὁ ἀληθὴς ἡμῶν Θεὸς, ὅστις εἰς τὰ ὄμματα τῆς ψυχῆς ἡμῶν ἀποκαλύπτεται ὡς τοιοῦτος, ὡς ὁποῖος πράγματι καὶ εἶναι Ἅγιος, Ἰσχυρὸς, Ἀθάνατος! Ἂς ἀπαγγέλλωμεν λοιπὸν καὶ ἂς ψάλλωμεν οἱ πιστοὶ Χριστιανοὶ πρὸς δόξαν καὶ τιμὴν τοῦ ἀληθινοῦ Θεοῦ ἡμῶν τὸν Τρισάγιον Ὕμνον, διὰ τοῦ ὁποίου ὁμολογοῦμεν καὶ κηρύττομεν τὰς τρεῖς ἐκ τῶν πολλῶν τοῦ Θεοῦ ἰδιοτήτων, τὴν ἁγιότητα, τὴν δύναμιν καὶ τὴν ἀθανασίαν αὐτοῦ. Ἀλλ' ἆρά γε ἀντιλαμβάνονται καὶ ὅλοι οἱ Χριστιανοὶ ὅλην τὴν ἔννοιαν καὶ σημασίαν τῶν θείων τούτων προσόντων; Καὶ πρῶτον τί ἐννοοῦμεν, ὅταν ὀνομάζωμεν ἅγιον τὸν Θεόν; Τίποτε ἄλλο εἰμὴ ὅτι ὁ Θεὸς ἀγαπᾷ καὶ πράττει πάντοτε τὸ ἀγαθὸν, διότι τοῦτο καὶ μόνον θέλει ὁ Θεὸς, τὸ ἀγαθὸν, καὶ τοῦτο μόνον ἀπαιτεῖ καὶ παρ' ἡμῶν τῶν ἀνθρώπων νὰ θέλωμεν καὶ νὰ κάμνωμεν, τὸ ἀγαθὸν δηλαδή. Καὶ ἐπειδὴ ὁ Θεὸς ὡς τὸ ὕψιστον ἀγαθὸν καὶ ἡ τελειοτάτη ἁγιότης ἔχει ἱδρύσει τὴν ἠθικὴν τάξιν τοῦ ἀνθρωπίνου βίου, εἶναι καὶ ὁ ρυθμιστὴς καὶ ἐπόπτης τῆς τάξεως ταύτης· καὶ τιμωρεῖ μὲν πᾶσαν παράβασιν τῶν θείων του νόμων, ἀμείβει δὲ πᾶσαν συμμόρφωσιν τῆς θελήσεως τοῦ ἀνθρώπου πρὸς αὐτούς. Διότι ἡ ἁγιότης τοῦ Θεοῦ ἐν σχέσει πρὸς ἡμᾶς τοὺς ἀνθρώπους δὲν δύναται νὰ νοηθῇ ἄνευ τῆς δικαιοσύνης αὐτοῦ. «Ἅγιος ὁ Θεὸς» σημαίνει λοιπὸν μὲ ὀλίγας λέξεις τὸ ἑξῆς· Ὁ Θεὸς εἶναι ὁ μόνος ἀγαθός· «οὐδεὶς ἀγαθὸς, εἶπεν ὁ Χριστὸς, εἰμὴ εἷς ὁ Θεὸς» καὶ ἀπαιτεῖ καὶ παρὰ τῶν ἀνθρώπων νὰ εἶναι καὶ αὐτοὶ ἀγαθοὶ, σεβόμενοι καὶ ἐκτελοῦντες τὸν θεῖον νόμον, τὸν ὁποῖον ἔχουσιν ἄγραφον μὲν ἐν τῇ συνειδήσει αὐτῶν, γραπτὸν δὲ εἰς τὴν Ἁγίαν Γραφήν. Τοῦτο πρῶτον, δεύτερον δὲ φυσικὸν ἐπακολούθημα εἶναι τοῦτο, ὅτι δηλαδὴ ὁ Θεὸς ὡς δημιουργὸς τῶν ἠθικῶν νόμων εἶναι ὁ φρουρὸς αὐτῶν καὶ ὁ δίκαιος κριτὴς τῶν παραβάσεων καὶ τῆς ὑπακοῆς εἰς αὐτούς. Ὥστε ἡ ἁγιότης τοῦ Θεοῦ ταυτίζεται μὲ τὸ ἀγαθὸν καὶ συνάπτεται μὲ τὴν δικαιοσύνην· «Δίκαιος Κύριος καὶ δικαιοσύνας ἠγάπησεν· εὐθύτητας εἶδε τὸ πρόσω- » πον αὐτοῦ».

Ἂς ἴδωμεν τώρα τὶ δηλοῖ ὁ ἄλλος χαρακτηρισμὸς, κατὰ τὸν ὁποῖον ὁ Θεὸς εἶναι προσέτι *ἰσχυρός*· «Ἅγιος ἰσχυρός». Ὁ Θεὸς εἶναι, λέγει, ὄχι μόνον ἅγιος καὶ ἀγαθὸς καὶ δίκαιος, ἀλλὰ καὶ παντοδύναμος. «Οἶδα (ἠξεύρω), γράφει ὁ Ἰὼβ εἰς τὸ βιβλίον του, οἶδα, ὅτι πάντα δύνασαι (σὺ ὁ Θεὸς)· ἀδυνατεῖ δέ σοι οὐδέν». «Οὐκ ἀδυνατήσει παρὰ τῷ Θεῷ πᾶν ρῆμα», εἶπε καὶ ὁ Ἄγγελος Γαβριὴλ πρὸς τὴν Παρθένον Μαριάμ, ὅταν εὐηγγελίσθη πρὸς αὐτὴν τὴν γέννησιν τοῦ Σωτῆρος. Πῶς δὲ πρέπει νὰ ἐννοηθῇ ἡ παντοδυναμία τοῦ Θεοῦ; Ὁ Θεὸς δὲν περιορίζεται εἰς τὴν ἐνέργειάν του, ὅπως τοῦτο συμβαίνει εἰς ἡμᾶς τοὺς ἀνθρώπους, οἵτινες εἴμεθα ἀσθενῆ ὄντα, ἀνίσχυροι νὰ ἐκτελέσωμεν πολλάκις ὅ,τι καλὸν θέλομεν καὶ ὅ,τι ὠφέλιμον κρίνομεν ὡς τοιοῦτον. Ὁ Θεὸς ὡς παντοδύναμος

εἶναι ἀπεριόριστος καὶ ἀνεξάρτητος, δημιουργῶν πάντα ὅσα θέλει, καὶ ὅσα εἶναι σύμφωνα μὲ τὴν θείαν του θέλησιν· Διότι δύναται μὲν ὁ Θεὸς νὰ πράξῃ καὶ τὸ κακὸν, ἀλλ' ἐὰν τὸ ἤθελεν· ἐπειδὴ ὅμως δὲν εἶναι πρέπον εἰς τὸν Θεὸν νὰ θελήσῃ τὸ κακὸν, δὲν δύναται καὶ νὰ τὸ πράξῃ. Τοῦτο δέ, τὸ νὰ μὴ δύναται νὰ πράξῃ ὁ Θεὸς τὸ κακὸν δὲν εἶναι ἔλλειψις δυνάμεως· ἀδυναμίας ἀπόδειξις θὰ ἦτο τὸ ἐναντίον, ἐὰν δηλονότι ὁ Θεὸς ἤθελε τὸ κακὸν καὶ τὸ ἔπραττεν. Ὅταν λέγωμεν λοιπὸν, ὅτι ὁ Θεὸς εἶναι ἰσχυρὸς, ἢ παντοκράτωρ, ἢ παντοδύναμος, διότι ὅλα ταῦτα τὰ ἐπίθετα λέγονται περὶ τοῦ Θεοῦ καὶ εἶναι ταὐτόσημα, τοῦτο ἐννοοῦμεν, ποῖον; Ὅτι δηλαδὴ ὁ Θεὸς, τὸν ὁποῖον ἀνυμνοῦμεν εἰς τὸν Τρισάγιον Ὕμνον, ἐδημιούργησε τὸ σύμπαν, συντηρεῖ καὶ διευθύνει τὰ ἀπειράριθμα δημιουργήματα αὐτοῦ, ὅτι ἔπλασε καὶ ἡμᾶς κατ' εἰκόνα ἑαυτοῦ καὶ ὁμοίωσιν. ὅτι τέλος δύναται τὰ πάντα· μόνον δὲ, εἴπαμεν, τὸ κακὸν δὲν δύναται, διότι ὡς ἀφύσικον, παράλογον καὶ ἀνήθικον δὲν δύναται καὶ νὰ τὸ θέλῃ, δεικνύων καὶ ἐν τούτῳ, ἐν τῇ ἀδυναμίᾳ του δηλ. πρὸς τὸ κακόν, αὐτὴν τὴν παντοδυναμίαν αὐτοῦ. Πόσον ὡς πρὸς τὸ σημεῖον τοῦτο δὲν ὁμοιάζομεν οἱ ἄνθρωποι πρὸς τὸν Θεὸν ἡμεῖς οἱ ἄνθρωποι, οἵτινες περισσότερον θέλομεν τὸ κακὸν παρὰ τὸ ἀγαθὸν, καὶ πρὸς διάπραξιν τοῦ κακοῦ ἐξοδεύομεν τὰς περισσοτέρας δυνάμεις παρὰ πρὸς ἐκτέλεσιν τοῦ καλοῦ!

Ἀλλ' ἂς ἐξηγήσωμεν καὶ τὸ τρίτον ἰδίωμα τοῦ Θεοῦ, τὸ ὁποῖον μᾶς ἐμβάλλει εἰς τὸ στόμα ὁ Τρισάγιος Ὕμνος· «Ἅγιος ἀθάνατος» λέγομεν καὶ ψάλλομεν, καὶ ἐννοοῦμεν μὲ τὴν λέξιν ταύτην τὸ ἑξῆς· Ὁ Θεὸς δὲν ἔχει οὔτε ἀρχὴν, διότι εἶναι ἄναρχος, οὔτε τέλος, διότι εἶναι ἀτελεύτητος. Ὁ Θεὸς ἑπομένως εἶναι ἄχρονος, αὐθύπαρκτος καὶ δὲν περιορίζει τὴν ὕπαρξίν του ὁ χρόνος ἐπειδὴ καὶ εἶναι ὑπέρτερος παντὸς χρόνου· ὅθεν καὶ αἰώνιος ὀνομάζεται ὁ Θεός. Εἰς τὴν Ἀποκάλυψιν τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου διὰ νὰ μᾶς δηλώσῃ ὁ Θεὸς, ὅτι αὐτὸς εἶναι ἡ ἀρχὴ καὶ τὸ τέλος ἡμῶν, ὀνομάζει ἑαυτὸν Α καὶ Ω. «Ἐγώ εἰμι τὸ Α καὶ τὸ Ω, λέγει Κύριος ὁ Θεός»· διὰ νὰ μᾶς γνωρίσῃ δὲ, ὅτι διὰ τὸν Θεὸν δὲν ὑπάρχουν χρονικαὶ περίοδοι, ὅτι δηλαδὴ ἐκεῖνος εἰς τὸ εἶναί του δὲν ἔχει ἡμερολόγιον, τὸ ὁποῖον νὰ σημειώνῃ τὸ παρελθὸν, τὸ παρὸν καὶ τὸ μέλλον, ἀλλ' ὅτι εἶναι τὸ αἰώνιον παρὸν, πῶς ὀνομάζει τὸν ἑαυτόν του ὑπὸ τὴν ἔποψιν ταύτην; «Ἐγώ εἰμι, λέγει, ***ὁ Ὢν,*** ἤτοι ὁ πάντοτε ὑπάρχων, «ὁ Βασιλεὺς τῶν αἰώνων». Οἱ οὐρανοὶ ἀπολοῦνται, θεολογεῖ καὶ ὁ προφητάναξ Δαυΐδ, σὺ δὲ (ὁ Θεὸς) διαμένεις· καὶ πάντες (οἱ οὐρανοὶ) ὡς ἱμάτιον παλαιωθήσονται καὶ ὡσεὶ περιβόλαιον (ἔνδυμα) ἑλίξεις (περιτυλίξεις) αὐτοὺς καὶ ἀλλαγήσονται (οἱ οὐρανοὶ), σὺ δὲ ὁ αὐτὸς εἶ (εἶσαι), καὶ τὰ ἔτη σου οὐκ ἐκλείψουσι» (δὲν θὰ τελειώσουν ποτέ). Πράγματι, ἀγαπητοί, τὸ βλέπομεν καὶ ἡμεῖς καὶ δὲν δυνάμεθα νὰ τὸ ἀρνηθῶμεν, τὸ ποῖον; Ὅτι καὶ αὐτοὶ οἱ ἀπειράριθμοι κόσμοι οἱ λάμποντες εἰς τὸν οὐρανὸν, τῶν ὁποίων τὸ μέγεθος καὶ αἱ ἀποστάσεις καὶ ἡ διάρκεια ὑπερβαίνουν κάθε γήϊνον μέτρον, γεννῶνται καὶ φθείρονται καὶ ὡς σπινθῆρες ἀφανίζονται. Ἂς λάβωμεν παράδειγμα καὶ τοὺς ἑαυτούς μας· ποῖον εἶναι τὸ φαινόμενον τὸ ὁποῖον παρουσιάζομεν; Τὸ φαινόμενον τῆς διηνεκοῦς ἀλλοιώσεως καὶ μεταβολῆς· γεννώμεθα, ἀναπτυσσόμεθα, ἀκμάζομεν, γηράσκομεν, ἀποθνήσκομεν καὶ τὸ σῶμα ἡμῶν μεταβάλλεται εἰς χοῦν. Διατί τοῦτο; Διότι

δὲν εἴμεθα μόνον πνεῦμα, τὸ ὁποῖον δὲν ὑπόκειται εἰς τὴν φθοράν, ἀλλὰ καὶ ὕλη, ἡ ὁποία δὲν εἶναι ἀπρόσβλητος ὑπὸ τῆς ἀποσυνθέσεως. Ὁ Θεὸς ὅμως εἶναι πνεῦμα, ὄχι ὅπως ὁ ἄνθρωπος, δεδεσμευμένον εἰς τὸ ὑλικὸν σῶμα, οὔτε ὅπως οἱ Ἄγγελοι, πεπερασμένον δηλαδή, ἀλλὰ πνεῦμα τέλειον, πνεῦμα ἄπειρον, πνεῦμα ὑπέρτερον παντὸς χρόνου καὶ τόπου καὶ πάσης μεταβολῆς καὶ φθορᾶς. «Ἅγιος ἀθάνατος».

Ἠπατῶντο λοιπὸν οἰκτρῶς οἱ ἐθνικοί, οἱ ὁποῖοι ἐπίστευαν ὅτι ὁ Θεὸς εἶναι ὅμοιος, ὅπως ἔλεγε πρὸς τοὺς Ἀθηναίους ὁ Ἀπόστολος Παῦλος εἰς τὴν ὁμιλίαν αὐτοῦ ἐπὶ τοῦ Ἀρείου Πάγου, μὲ χρυσὸν ἢ μὲ ἄργυρον ἢ μὲ λίθον, μὲ τὰ ὑλικὰ ταῦτα τὰ ὁποῖα ὁ ἄνθρωπος ἐπεξειργάσθη διὰ τῆς τέχνης καὶ τῆς σκέψεως αὐτοῦ, καὶ μετέβαλεν εἰς εἴδωλα. Τὰ εἴδωλα ταῦτα, μὲ τὰ ὁποῖα εἶχε γεμίσει ἡ γῆ πρὸ Χριστοῦ, εἶναι κατὰ τὴν ἔκφρασιν τοῦ προφήτου Ἡσαΐου, βδελύγματα, τῶν ὁποίων ἡ προσκύνησις ἐξηυτέλιζε τὴν ἀνθρωπότητα.

Ἀπατῶνται λοιπὸν οἰκτρῶς καὶ οἱ Χριστιανοὶ ἐκεῖνοι, οἵτινες ἐξ ἀμαθείας παρανοοῦντες τὸ τῆς Γραφῆς «ποιήσωμεν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα »ἡμετέραν καὶ καθ' ὁμοίωσιν» ἐκλαμβάνουν τὸν Θεὸν ὡς ἔχοντα σῶμα καὶ μορφὴν ἀνθρώπου. Ἡ ὀρθὴ ἀντίληψις τῆς περὶ Θεοῦ διδασκαλίας παραδέχεται, ὅτι αἱ ἐκφράσεις τῆς Ἁγίας Γραφῆς, αἵτινες ἀποδίδουν εἰς τὸν Θεὸν ἀνθρώπινα μέλη καὶ ἀνθρώπινα πάθη, πρέπει νὰ θεωρῶνται πῶς; Ὡς συμβολικαί, ὡς περιέχουσαι δηλ. πνευματικὴν περὶ τοῦ Θεοῦ ἔννοιαν, τὴν ὁποίαν δὲν θὰ ἠδυνάμεθα νὰ ἐκφράσωμεν κατ' ἄλλον τρόπον εἰμὴ ἀνθρωποπρεπῶς, ἤτοι κατὰ τὸν συνήθη παρ' ἡμῖν τοῖς ἀνθρώποις τρόπον τῆς ἐκφράσεως.

Ἀπατῶνται λοιπὸν οἰκτρῶς καὶ οἱ Χριστιανοὶ ἐκεῖνοι, οἵτινες μὴ λαμβάνοντες ὑπ' ὄψει ὅτι ὁ Θεὸς ὡς τέλειον πνεῦμα εἶναι πανταχοῦ παρὼν καὶ τὰ πάντα πληρῶν, περιορίζουν τὴν παρουσίαν αὐτοῦ ἐντὸς μόνον τοῦ ἱεροῦ Ναοῦ καὶ ἐντὸς μόνον τῆς ἱερᾶς Μονῆς, καὶ φρονοῦν ἑπομένως ψευδῶς τί πρᾶγμα; Ὅτι τάχα μόνον ὅταν πράττουν τὸ κακὸν ἐντὸς τῶν ἱερῶν τούτων τόπων εὑρίσκονται ὑπὸ τὰ ὄμματα τοῦ Θεοῦ, ἐνῷ τί ἔπρεπε νὰ γνωρίζουν, ὀρθὴν ἐὰν εἶχαν ἰδέαν περὶ τοῦ Θεοῦ; Ὅτι ὅπου δήποτε καὶ ἂν εὑρίσκεταί τις ὅταν ἁμαρτάνῃ, τὸν βλέπει ὁ παντεπόπτης καὶ καρδιογνώστης Θεός.

Ὅτι πρέπει νὰ ἔχωμεν πάντοτε ὑπ' ὄψει ὅτι ὁ Θεὸς ὡς πανταχοῦ παρὼν μᾶς βλέπει ὅπου καὶ ἂν εἴμεθα, μᾶς παρατηρεῖ ὅ,τι καὶ ἂν κάμνωμεν, καταλαμβάνει ὅ,τι καὶ ἂν διανοούμεθα, ἀναγινώσκει τὰ ἐνδόμυχα τῆς καρδίας μας, μᾶς παρακολουθεῖ ὅπου καὶ ἂν ὑπάγωμεν, εἶναι μαζί μας διὰ νὰ μᾶς ἐνθαρρύνῃ μὲν ὅταν πράττωμεν τὸ ἀγαθόν, διὰ νὰ μᾶς ἀποτρέψῃ δέ, ἂν τὸν ἀκούσωμεν, ἀπὸ τὸ κακόν. Ὅτι τέλος καθὼς ὁ Θεὸς εἶναι ἀθάνατος, οὕτω καὶ ἡ ψυχὴ ἡμῶν εἶναι ἀθάνατος, καὶ ἐπειδὴ ἐκεῖνος εἶναι δίκαιος κριτὴς θὰ μᾶς κρίνῃ κατὰ τὰ ἔργα ἡμῶν. Ταῦτα λοιπὸν πρέπει νὰ διανοούμεθα καὶ νὰ πράττωμεν, ὅταν ὑμνοῦμεν τὸν Θεόν, λέγοντες καὶ ψάλλοντες τὸ «Ἅγιος ὁ Θεός, Ἅγιος ἰσχυρός, Ἅγιος ἀθά- » νατος, ἐλέησον ἡμᾶς».